

Köszöntő Sokcsevits Dénes 65. születésnapja alkalmából

Molnár Antal, 2026. január 16.

Kedves Dénes, kedves kollégák, kedves vendégek!

A születésnap köszöntők retorikai szabályai szerint ilyenkor általában azzal kezdjük a mondanivalónkat: mikor is találkoztunk először az ünnepelttel. Én már itt bajba kerülök, hiszen akárhogy is gondolkodom rajta hetek óta, egyszerűen nem tudok rá visszaemlékezni. Mindig arra lyukadok ki: olyan, mintha mindig ismertük volna egymást. Ez ugyan nem így van, de Dénes és az a világ, amit ő képvisel, annyira közel áll hozzám, hogy nekem ez így természetes.

Ha viszont a legendák magasságából leereszkedünk a szürke tények világába, akkor úgy rémlik: valamikor 1995 táján találkozhattunk először, minden bizonnyal egy sörözés alkalmával, és szinte egészen biztosan Bene Sándornak köszönhetően. Ő emlegette nekem először Dénest, mint olyan valakit, aki anyanyelvi szinten tud horvátul és mindent tud Horvátországról. „Ha tehát te is ezzel akarsz foglalkozni, akkor meg kell őt ismerned!” – hangzott Sanyi konklúziója, talán az Eötvös Könyvtárban vagy a Gösser sörözőben.

A három évtizedes barátságnak aztán kialakultak a színterei, azok a városok, ahol találkoztunk. Budapest mellett, vagy bizonyos szempontból talán előtt a két legfontosabb helyszín Zágráb és Róma lettek. Ez a két város mindkettőnk számára szimbolikus terek voltak: az első a horvát kultúra fővárosa, a másik az egyetemes katolicizmus és az európai kultúra központja. Mindkét város mindkettőnk számára, persze más-más mértékben, de kiemelt fontosságú helyszínek lettek, és találkozásaink kiemelt pontjai is.

Zágráb, a horvát haza szíve, ahol – némi képzavarral élve – Dénes szíve is dobog. Dénes számára a horvát kultúra nem azt jelenti, mint sokunk számára, akik valamilyen történeti, irodalmi vagy nyelvészeti érdeklődéstől hajtva kezdtünk el ezzel foglalkozni. Számára ez egyszerre elrendelt és választott sors. Elrendelt a származása, neveltetése, nagymamája és édesapja öröksége okán, de személyes és tudatos választás is, hiszen nem csecsemőként szívta magába anyanyelvként a nyelvet, hanem érett fővel, saját döntéséből sajátította el olyan magas, mondhatni tökéletes szinten, ahogyan most bírja. Dénes egy jelenség, akinek a témája a sorsa, eggyé vált vele, nem egy szellemi kalandozás egyik állomása, mint a legtöbbünknek. Emiatt őt nem a horvát múlt kicsemegéztet, a magyar vagy európai történelem számára érdekes momentumai érdeklik csak vagy elsősorban, hanem a horvát világ egésze: a történelem, a nyelv, az irodalom, a művészetek, általában a kultúra minden megnyilvánulása. Emellett szenvedélyesen építi a hidakat a két nemzet, a magyar és a horvát között, hiszen a kettő együtt jelenti az ő identitását, a sajátos Dénes-jelenséget. Ennek jegyében volt alapító-igazgatója a Zágrábi Magyar Intézetnek, és ennek jegyében fordít Pilinszkyt horvátra. Nem egy magyar történész tehát, aki horvát történelemmel (is) foglalkozik, hanem a szó legnemesebb értelmében egy *kulturni djelatnik*, aki egy nemzeti kultúra totalitását szeretné megragadni. Szerencsésnek mondhatom magam, hogy többször járhattam vele Horvátországban, és ízelítőt kaptam ebből az enciklopédikus és szenvedélyes erudícióból, akár Biograd környékén romokat nézegetve

vagy a Klovičevi dvoriban egy kiállításon, vagy egy csevap és egy korsó sör mellett a zágrábi Kaptolon.

A horvát történelem és kultúra, vagy patetikusabban fogalmazva a horvát nemzeti sors nem érthető meg a katolicizmus nélkül. Dénes számára a totalitáshoz ez is hozzátartozik: otthonról hozott, mélyen megélt, soha le nem tagadott katolicizmusa. Igazából Dénest régebb óta ismerem, mint 30 év. A bajai származású plébánosom, Bácskai Sándor Keve, aki a Bajától való távollétet száműzetésként, Baját pedig egyfajta elvesztett paradicsomként élte meg, sokszor mesélt gimnáziumi osztálytársairól, köztük egy „becsületes, vallásos bunyevác emberről”, aki Dénes édesapja volt. Dénes ugyanezzel a hűséggel vitte tovább ezt a hitet, amely szerves része horvátságának és magyarságának. Római találkozásaink ezért is szimbolikusak, hiszen Róma számunkra nemcsak a művészet és a történelem, hanem a katolikus kereszténység fővárosát is jelenti. Rómába, a *patria omnium*-ba, mindenki hazájába mindketten hazaértünk, és ugyanúgy otthon éreztük magunkat a Via Giulián, Szent Péter téren, vagy a Trasteverében egy kiskocsmában velőscsont és vörösbor mellett. Talán az egyik legszebb közös emlékem, amikor együtt zarándokoltunk el a horvátok Szent Jeromosról elnevezett római templomába és kollégiumába, ahol összeért ez a két világ, a két város: Zágráb és Róma.

Apukám azt mondta mindig: a temető tele van pótolhatatlan emberekkel. Ennek a kissé cinikus bölcsességnek kétségtelenül sok igazsága van, de természetesen vannak bőven kivételek, valóban pótolhatatlan emberek is. Dénes tényleg pótolhatatlan. Másképp fogalmazva: ez a fajta sorszerű elköteleződés és ez a totalitásra törekvő, hallatlanul igényes erudíció, attól tartok, Dénes generációjával végképp a múlté lesz. Ennek persze sok oka van, de biztosan így lesz. Az új nemzedék már másképpen műveli a humán tudományokat, a polihisztorok kora lejáráóban van. Ez egy természetes, világméretű folyamat, de attól még ez a szemlélet, az egy ember által átfogott történeti és kulturális szintézis nagyon fog hiányozni.

Dénes tehát egy jelenség. Egy eltűnőben levő jelenség, és mint ilyen, pótolhatatlan. Nagyon fontos tehát, hogy minél tovább maradjon közöttünk, dolgozzon, építse a hidakat a magyar és horvát kultúra között. Segítsen abban, hogy minél mélyebben megértsük egymást, és tudjunk kérdéseinkkel, minden kérdésünkkel hozzá fordulni. Mert van abban valami magasztos, mindennapi nyomorainkból kiemelő nyugalom, ahogyan derűsen üldögélünk egy zágrábi vagy római teraszon, vagy majd talán egyszer a Sugovica partján a bográcsban rotyogó halászlé mellett, és afféle időtlenné váló pillanatban elmélkedünk régvolt korok árnyairól.

Kedves Dénes, adja Isten, hogy még sok ilyen közös pillanatunk lehessen! Isten éltesse, és tartson meg közöttünk még nagyon sokáig, mindkét haza, mindkét otthonod örömeire és épülésére!